

ПОСИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. В статті розглядаються питання, пов'язані з проблемами захисту, навчання, працевлаштування людей з обмеженими функціональними можливостями.

Ключові слова: інформаційні технології, комп'ютерна техніка, професійна орієнтація, інтеграція, соціально-психологічна адаптація, реабілітація, обмежені функціональні можливості, дистанційна форма навчання, віртуальні офіси.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы, связанные с проблемами защиты, обучения, трудоустройства людей с ограниченными функциональными возможностями.

Ключевые слова: информационные технологии, компьютерная техника, профессиональная ориентация, интеграция, социально-психологическая адаптация, реабилитация, ограниченные функциональные возможности, дистанционная форма обучения, виртуальные офисы.

Annotation. In the article the problem of necessity of protect, personality instruction and working invalids. Extension of information technology permit touse some methods to solution problems that kind of people – social adaptation, inculcation in the society, social protect.

Keywords: information technology, computer technique, profesional orientation, inculcation, social and psychological adaptation, rehabilitation, invalids, distansional personality instruction, virtual office.

Актуальність. Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки та інформаційних технологій – одна з характерних ознак сучасного періоду розвитку суспільства. Технології, основним компонентом яких є комп'ютер, проникають практично в усі сфери людської діяльності. Розв'язання складних завдань у соціальній сфері стає більш ефективним завдяки науково-технічному прогресу, особливо в галузі комп'ютерних технологій.

Уміння використовувати інформаційні технології необхідно спеціалістам майже всіх галузей нашого суспільства. Тепер практично неможливо уявити сучасний офіс без застосування комп'ютерних технологій. Комп'ютер став невід'ємним атрибутом робочого місця працівників багатьох професій, зокрема працівників соціальних служб.

Світове співтовариство приділяє велику увагу вирішенню проблеми інвалідності. За статистикою Всесвітньої Організації Охорони здоров'я при ООН кожний десятий мешканець Землі є інвалід. Україна цілком розділяє стурбованість світових організацій та підтримує реформи щодо ставлення до проблем інвалідів. В Україні нараховується 2,3 мільона інвалідів опорно-рухового апарату, 282 тис. осіб мають різну ступінь розумової відсталості, станом на 01.06.2008 р. налічувалось вже понад 289 тис. дітей-інвалідів до 16 років, зокрема по Чернігівській області кількість інвалідів збільшилася на 7,6%. По Україні за останні п'ять років на п'ять відсотків зросла кількість дітей-інвалідів, це майже на 5-6 тисяч на рік.

Внаслідок збільшення кількості інвалідів і відстороненості їх від світу стає питання щодо створення мережі реабілітаційних центрів з відповідним забезпеченням матеріально-технічної бази та сучасними інформаційними технологіями, де має бути здійснена профорієнтація завдяки профнавчанню, консультації, буде надана конкретна допомога по працевлаштуванню.

Метою нашої статті є висвітлення різних підходів до актуальної сьогодні у сфері соціального захисту проблеми, пов'язаної із соціально-психологічною адаптацією та професійною орієнтацією людей з обмеженими можливостями, створенням для них робочих місць шляхом поширення інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. За останні роки в державі та суспільстві визначилися позитивні тенденції в галузі соціальної політики стосовно людей з обмеженими можливостями та їх сімей. У розвинутих країнах існує твердження, що рівень економічного, політичного та морального здоров'я того чи іншого суспільства або держави можна визначити за положенням інвалідів у цьому суспільстві або державі. На жаль, особистість людини з обмеженими можливостями у нашій країні формується в умовах певної ізоляваності від суспільства, недостатньої моральної підтримки та матеріального забезпечення з боку держави, що є

ознакою їхнього неналежного соціального захисту. Цьому питанню науковці приділяють велику увагу, про що свідчать праці І.Іванової, А.Капської, К.Холостової та інших, однак гострота проблеми соціальної реабілітації інвалідів не зменшується.

Розповсюдження та більша доступність інформаційних технологій дає можливість розглянути ці проблеми з іншого боку. Варто зазначити, що за останнє десятиріччя докорінно змінилася державна політика щодо громадян з обмеженою можливістю. Зокрема в Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» сформульовано мету державної політики щодо інвалідів, яка полягає у створенні правових, економічних, політичних, побутових і соціально – психологічних умов для задоволення їхніх потреб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посильній трудовій та громадській діяльності.

Згідно з Конституцією України і ратифікованих Україною міжнародних документів стосовно прав людини створено передумови, які сприяють правовому і соціальному захисту людей з обмеженими можливостями. Проте реальність повсякденного життя свідчить, що ні громадскість, ні державні чиновники не обізнані належним чином не тільки з міжнародними стандартами прав людини, а і з національним законодавством. У нашій державі конституційні права та міжнародні норми з прав людини, що стосуються людей з обмеженими можливостями, порушуються через невідповідність підзаконних актів нормам Конституції та Законам України.

Прийняття Указів Президента України «Про Національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженою можливістю на 2001-2005 роки», «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту інвалідів та проведення в Україні у 2003 році Року людей з інвалідністю» стало передумовою для практичного втілення в життя ідеї інтеграції інвалідів у суспільство.

Свідченням реальної соціальної політики щодо інвалідів є створення центрів реабілітації для дітей з обмеженими можливостями на основі наказу Міністерства праці і соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Фонду України соціального захисту інвалідів. Мова йде про створення системи навчання інвалідів на існуючій базі за участю не тільки адміністрації міст, але й служби зайнятості, управління соціального захисту, товариства інвалідів.

Як приклад успішного впровадження цієї програми – Чернігівський областний центр реабілітації дітей з обмеженими можливостями «Відродження». Вже сьогодні в центрі діти з обмеженою можливістю, наряду з медичними, психолого-розвиваючими та іншими процедурами, мають можливість оволодіти навичкам роботи на комп'ютері, що можна розглядати як складову їх соціальної реабілітації.

В Україні підтримується, розвивається й безкоштовно поширюється з 1997 року метод озвученої взаємодії з комп'ютером осіб із проблемами зору. Головна мета проекту громадського об'єднання користувачів комп'ютерних технологій для інвалідів – створення школи для людей з проблемами зору. Розроблені за сприянням німецьких колег методики та навчальні посібники допомагають налагодити ефективне навчання. Навчальним планом школи, де навчають людей з обмеженням зору, передбачається не лише освоєння елементів роботи на комп'ютері, а й розробки алгоритмів та програм, навчання іноземним мовам. Це дозволяє випускникам продовжити освіту у вищих навчальних закладах та працевлаштуватися. Нині фахівці школи створюють автоматизовані робочі місця юриста, перекладача, програміста, викладача для людей з обмеженими можливостями.

Доцільно розвивати напрями діяльності вищих навчальних закладів, які спроможні створювати відповідні умови для навчання інвалідів, представників незахищених соціальних груп; формувати систему навчання людей з обмеженими можливостями в інтегрованому студентському

середовищи; об'єднувати десятки наукових напрямів і спеціальностей, постійно прогнозувати конкурентноспроможні на майбутньому ринку професії, відкривати нові спеціальності. І такий університет в Україні створено – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», метою якого є надання вищої освіти, зокрема, молоді з обмеженими функціональними можливостями через впровадження новітніх освітніх технологій. У ньому можуть здобути освіту всі бажаючі, не залежно від соціального стану, фізичного здоров'я, у тому числі молодь, обмежена у пересуванні до інтегрованих центрів навчання.

У процесі навчання людей з обмеженими функціональними можливостями доцільно використовувати *дистанційну форму навчання*. Дистанційне навчання не знає географічних і політичних кордонів. Ця форма навчання є масовою і в той же час індивідуальною, тобто кожна людина здобуває знання, необхідні саме їй, із швидкістю, властивою їй самій. З метою координації робіт зі створення системи дистанційного навчання в Україні і поетапного впровадження її елементів у системі Міністерства освіти і науки України на базі Національного технічного університету України «КПІ» створено Український центр дистанційної освіти.

Національна програма професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими функціональними можливостями послідовно реалізується. У містах та областях України створюються центри навчання, професійної, медичної і соціальної реабілітації. З працевлаштуванням складніше. В Луганській області за період з 1999 – 2008 року 337 осіб з обмеженими функціональними можливостями пройшли курс навчання за спеціальністю оператор персонального компютера, але тільки 23 з них були працевлаштовані. У Краматорську із 163 інвалідів, які отримали професії оператора компютерного набору, оператора компютерної верстки, адміністратора та бухгалтера роботою забезпечені 60 %.

Серед останніх досягнень у сфері інформаційних технологій важливе місце належить *Інтернету*. Він дозволяє розв'язати ряд серйозних соціальних проблем: підтримати право людини в обміні інформацією, спілкуванні. Особливе значення має Інтернет для людей з обмеженими функціональними можливостями. Це унікальна можливість спілкування, що має життєво важливий, а інколи й реабілітаційний характер. Велика кількість сайтів присвячена людям з обмеженими функціональними можливостями, більшість створена саме ними. Інваліди знаходять собі нових друзів, однодумців у будь якій країні світу, листуються, діляться своїми проблемами, радіщами, деякі, навіть закохуються та створюють сім'ї. В умовах існуючої для інвалідів незручності в побуті, значного фінансового обмеження, непристосованості транспортних перевезень, соціальної байдужості неможливо переоцінити роль інформаційних технологій, які дозволяють розв'язати питання створення світу віртуального спілкування, навчання та підвищення кваліфікації, працевлаштування. Основні завдання при працевлаштуванні інвалідів – це забезпечення зручними умовами праці, технічними засобами, необхідними для виконання робіт, робочими місцями вдома (програмісти, психологи, юристи, консультанти, оператори, секретарі тощо), спеціальним устаткуванням, програмним забезпеченням та зв'язком, необхідним для роботи та подальшу інтеграцію людей з обмеженими функціональними можливостями в суспільство.

З використанням мережі Інтернет працевлаштування інвалідів дещо спростилося. Сьогодні достатньо видів діяльності, які можна виконувати вдома, контактуючи з роботодавцем різними засобами зв'язку. До таких видів робіт відносяться набір текстів, розробка програм, пошук інформації в системі Інтернет, виконання робіт з комп'ютерної графіки та макетування, розробка презентацій, ВЕБ-дизайн, введення бази даних тощо. На відміну від здорових людей, люди з обмеженими функціональними можливостями володіють якостями, що вигідно відрізняють їх від здорових. Маючи більше

часу та меншу кількість відволікаючих інтересів, інваліди спроможні стати конкурентноспроможними працівниками у цілому ряді видів діяльності, особливо тих, що пов'язані з інформаційними технологіями.

Але, на жаль, сьогодні існує низка проблем у сфері професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів. Одним із шляхів можливого вирішення означеного є створення *віртуального офісу*, що дозволяє:

- Сприяти децентралізації ділових операцій;
- Наблизити виконавців до споживача;
- Формувати робочі групи тільки на період виконання конкретної роботи;
- Скорочувати штат підприємства;
- Зменшувати вартість нерухомості;
- Виконувати обов'язки у будь-який зручний для спеціаліста час.

Професійні працівники, серед яких можуть бути й інваліди, мають можливість, перебуваючи вдома, повноцінно брати участь у роботі свого офісу, обмінюватися документами, використовуючи інформацію з бази даних, приймати дзвінки, що поступають в офіс, на домашній або мобільний телефон. За допомогою необхідного програмного забезпечення, наприклад, юрист, перебуваючи вдома, має доступ до архіву своєї компанії, інформаційно-пошукових систем, журналіст-аналітик може переглянути базу даних за тією чи іншою темою, електронні видання, оператор може заносити інформацію в базу даних тощо.

Впроваджувати віртуальні офіси економічно вигідно, оскільки зменшуються витрати на амортизацію виробництва, орендну плату, відрядження, міжміські переговори. Підвищується ефективність роботи, стає можливим дистанційне консультування підрозділів компанії, координація рекламно-маркетингових акцій, юридичні, аудиторські та бухгалтерські консультації.

Держава не стоїть осторонь вирішення проблем людей з обмеженими функціональними можливостями, і сьогодні вже зроблені перші кроки для більш якісного соціального захисту інвалідів: встановлено нормативи робочих місць для забезпечення працевлаштування інвалідів у розмірі 4% від загальної чисельності працюючих, введено пільгове оподаткування підприємств, на яких працюють інваліди. Однак доцільно створити програму, спрямовану на вирішення таких питань:

- Підготовку викладачів для роботи з групами людей з обмеженими функціональними можливостями;
- Розробку адаптованих навчальних програм та форм контролю за якістю знань;
- Організацію системи освіти з використанням дистанційного навчання;
- Роботу по забезпеченню студентів з обмеженими функціональними можливостями комп'ютером та виходом в Інтернет;
- Допомогу у працевлаштуванні, створення бірж праці для інвалідів.

Висновки:

Використання інформаційних технологій дозволяє людям з обмеженими функціональними можливостями дистанційно навчатися і здобувати спеціальну освіту, оволодівати кваліфікацією, займатися творчістю, науковими дослідженнями, спілкуватися, що створює можливість для самореалізації та інтеграції їх у суспільство, а персональний комп'ютер можна розглядати, як один із провідних інструментів соціальної адаптації і реабілітації, як засіб, що компенсує фізичні недоліки людини. Саме тому означений напрям потребує подальшого наукового дослідження та впровадження в життя, а порушені у статі проблеми повинні спонукати спеціалістів до розробки комплексних програм адаптації інформаційних

технологій для навчання та працевлаштування людей з обмеженими функціональними можливостями.

Література:

1. Дідьковська Л.А. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – К., 2005.
2. Іванова І.Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів. - К., 2000.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: Навч. Посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 328 с.
4. Капська А.Й. та інші Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи / А.Й.Капська, О.В.Безпалько, Р.Х.Вайнола; Заг. Ред. І.Зверевої та Г.Лактіонової. - К., 2001. - 129 с.
5. Соціальна робота з інвалідами: Настольная книга для родителей / Под. ред.Е.И.Холостовой. – М. : Институт социальной работы, 1998. – 210 с.
6. Соціальна педагогіка : навч. посібник / За ред. А.Й.Капської.- К., 2007.- 264 с.
7. Соціальна робота: технологічний аспект: навч. посіб. / За ред. проф. А.Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 352 с.
8. Холостова Е.И., Дементьева Н.Ф. Социальная реабилитация. – М., 2002. – 340 с.